Povezanost osobina ličnosti i roditeljskog ponašanja s prilagodbom na studij i vršnjačkim odnosima

Babojelić, Antonia

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:229317

Rights / Prava: Attribution-ShareAlike 4.0 International/Imenovanje-Dijeli pod istim uvjetima 4.0 međunarodna

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

ANTONIA BABOJELIĆ

DIPLOMSKI RAD

POVEZANOST OSOBINA LIČNOSTI I RODITELJSKOG PONAŠANJA S PRILAGODBOM NA STUDIJ I VRŠNJAČKIM ODNOSIMA

Zagreb, 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
Zagreb

DIPLOMSKI RAD

IME I PREZIME PRISTUPNICE: **Antonia Babojelić**

TEMA DIPLOMSKOG RADA: **Povezanost osobina ličnosti i roditeljskog ponašanja s prilagodbom na studij i vršnjačkim odnosima**

MENTORICA: **izv. prof. dr. sc. Tea Pavin Ivanec**

Zagreb, rujan 2020.

SADRŽAJ

SAŽETAK 1

SUMMARY 2

1. UVOD 3

1.1. Osobine ličnosti 3

1.2. Roditeljsko ponašanje 6

1.3. Prilagodba na studij 10

1.4. Vršnjački odnosi 13

2. CILJ ISTRAŽIVANJA 19

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA 20

3.1. Sudionici 20

3.2. Instrumenti i postupak istraživanja 20

4. REZULTATI I RASPRAVA 22

4.1. Povezanost osobina ličnosti s prilagodbom na studij i kvalitetom privrženosti u prijateljskom odnosu 23

4.2. Povezanost roditeljskog ponašanja s prilagodbom na studij i vrstom privrženosti u prijateljskom odnosu 25

ZAKLJUČAK 32

LITERATURA 33

SAŽETAK

Cilj provedenog istraživanja bio je utvrditi postoji li povezanost roditeljskog ponašanja i osobina ličnosti s prilagodbom na studij i vršnjačkim odnosima. U istraživanju je sudjelovalo 287 studentica i studenata 2., 3., 4. i 5. godine učiteljskog studija Učiteljskog fakulteta u Zagrebu. U svrhu istraživanja korišteni su instrumenti *Upitnik roditeljskog ponašanja - URP-29* (Brković, Keresteš, Kuterovac Jagodić i Greblo, 2012) kojim se procjenjivalo ponašanje vlastitih roditelja, skraćeni *Brennanov Inventar iskustava u bliskim vezama,* upitnik koji su modificirale Kamenov i Jelić (2003), a kojim je ispitan odnos s najboljim prijateljem/najboljom prijateljicom te upitnik *BFI* (Big Five Inventory, John, Nauman i Soto, 2008) kojim su ispitane osobine ličnosti. Rezultati su pokazali da su ekstraverzija, ugodnost, savjesnost i otvorenost ka iskustvu pozitivno povezane s prilagodbom na studij, a neuroticizam negativno. Također, sudionici kod kojih su izraženiji anksioznost i izbjegavanje u prijateljskom odnosu, su oni koji imaju izraženiji neuroticizam, a manje izražene ekstraverziju i ugodnost. Nadalje, nisu pronađene značajne razlike u prilagodbi na studij s obzirom na roditeljsko ponašanje, odnosno sudionici ocjenjuju svoju prilagodbu na studij vrlo dobrom, neovisno o tome jesu li njihovi roditelji više ili manje podržavajući. Konačno, pokazalo se da postoji statistički značajna povezanost roditeljskog ponašanja s razvijenim tipom privrženosti u vršnjačkim odnosima – među sudionicima koji su svoje roditelje okarakterizirali više podržavajućima, više je njih koji svoj odnos s najboljim prijateljem/najboljom prijateljicom smatraju sigurno privrženim.

Ključne riječi*:* roditeljsko ponašanje, prilagodba na studij, osobine ličnosti, privrženost prijateljima

SUMMARY

The aim of this research was to determine whether there is a correlation between parental behaviour and personality traits with adjustment to study and peer relationships. The research involved 287 participants, students of second, third, fourth and fifth year of primary teacher education at the Faculty of Teacher Education in Zagreb. For the purposes of this study *Parental Behaviour Questionnaire – URP – 29* (Brković, Keresteš, Kuterovac Jagodić and Greblo, 2012) was used for evaluation of parental behaviour of student's own parents. *Brennan's Inventory of Close Relationships,* questionnaire modified by Kamenov and Jelić (2003), was used to examine participants' relationship with best friend and the *BFI questionnaire* (Big Five Inventory, John, Nauman and Soto, 2008) was used to assess personality traits. The results of this study have shown that extraversion, agreeableness, conscientiousness and open-mindedness had positive correlation with adjustment to study, while neuroticism had negative correlation. Additionally, participants who expressed anxiety and avoidance in relationship with friend, had higher estimates of neuroticism, and lower estimates of extraversion and agreeableness. Furthermore, no significant differences were found in adjustment to study with regard to parental behaviour – participants rated their adjustment to study as very good, regardless of their parents' level of supportiveness. Finally, there was statistically significant correlation between parental behaviour and the developed type of attachment in peer relationships – subjects who characterized their parents as more supportive, were more likely to characterize relationship with their best friend as securely attached.

Keywords: parental behaviour, adjustment to study, personality traits, attachment to friends

1. UVOD

Proces socijalizacije započinje u obiteljskoj zajednici, no s dobi, sve veću ulogu u razvoju imaju i vršnjaci. Roditelji igraju veoma važnu ulogu u procesu socijalizacije djeteta jer upravo preko roditelja dijete uči socijalne obrasce i kompetencije koje će mu biti od pomoći u daljnjem građenju odnosa, ponajviše u adolescenciji. Roditelji i dijete sazrijevaju s dobi te je potrebno konstantno učenje novih vještina poput komunikacije, asertivnosti, posredovanja, vođenja upravljanja i nenasilnog rješavanja problema (Arendell, 1997). Ono što se u velikom broju istraživanja ističe jest važnost pozitivnog odnosa roditelja s djecom, koji uključuje brigu, toplinu, podršku i usmjereni nadzor (Macuka, 2008). Također, proces razvoja privrženosti započinje u roditeljskom okruženju. John Bowlby je prvi uveo pojam privrženosti te je razvio teoriju privrženosti koja se pokazala jednom od najznačajnijih teorija u području razvojne psihologije. On smatra da kvaliteta privrženosti u ranoj dobi određuje emocionalne veze tijekom života pojedinca, a time možemo zaključiti da jednom uspostavljen tip privrženosti u djetinjstvu strukturira kvalitetu odnosa u adolescenciji i zreloj dobi. Pokazalo se da adolescenti koji su razvili sigurnu privrženost u odnosu s roditeljima, istu privrženost razvijaju i u vršnjačkim odnosima. Parade, Leerkes i Blankson, (2010) u svom istraživanju navode kako rezultati pokazuju da studenti koji su razvili sigurnu privrženost prema roditeljima imaju i bolje i sigurnije prijateljske odnose.

U području psihologije obrazovanja, brojna istraživanja su usmjerena na varijable koje bi mogle imati utjecaj na akademsku prilagodbu studenata. Prema Živčić-Bećirević, Smojver-Ažić, Kukić i Jasprica (2007), varijable koje se najčešće istražuju u odnosu na prilagodbu studenata mogu se podijeliti na osobne i okolinske. Jedna od osobnih varijabli koja su predmet ovih istraživanja su i dimenzije ličnosti. Proučavanje ličnosti mnogi smatraju najvažnijim dijelom psihologijskih istraživanja, zbog njene izuzetne važnosti za razumijevanje čovjekove prirode i njegova psihičkog života.

1.1. Osobine ličnosti

Pojam ličnosti teško je jednoznačno definirati. Mogu se izdvojiti određena zajednička i prihvaćena značenja pojma ličnosti, a to su da ličnost znači sveobuhvatnu

cjelinu, integraciju osobina pojedinca u stabilnu i jedinstvenu organizaciju koja određuje njegovu aktivnost u promjenjivoj okolini, oblikuje se i mijenja pod utjecajem te aktivnosti (Petz, 2005). Jedna od najčešćih definicija jest da je ličnost skup psiholoških osobina i mehanizama pojedinca koji utječu na njegove interakcije s okolinom i prilagodbu na istu (Larsen i Buss, 2008). Iz osobina ličnosti pojedinca mogu se predvidjeti trajni obrasci njena ponašanja i doživljavanja okoline. Kod proučavanja ličnosti usmjerenje može biti na analizi ljudske prirode te na analizi individualnih i grupnih razlika (Larsen i Buss, 2008). Velike teorije ličnosti oslanjaju se na analizu ljudske prirode, a primjer takve teorije je psihoanalitički pristup ličnosti, koja je razvoj ličnosti tumačila kroz stadije psihoseksualnog razvoja te zajedno s razvojem seksualnosti opisivala i razvoj ličnosti (John, Robins i Pervin, 2008). Suvremena istraživanja ličnosti napravila su odmak od tih teorija i usmjerila se na individualne i grupne razlike. Predloženo je nekoliko taksonomija, no valjalo bi istaknuti one s kvalitetnim empirijskim i teorijskim opravdanjem (Larsen i Buss, 2008). Tijekom povijesti su mnogi psiholozi pokušali navesti i objasniti najvažnije osobine ličnosti na temelju kojih se temelje individualne razlike među ljudima. Cattelova taksonomija je nastala tako što je u pokušaju otkrivanja i mjerenja osnovnih sastavnica ličnosti otkrivao faktore te je razvio sustav od 16 faktora ličnosti, iako je koristio i skup od 35 klastera. Faktori su sljedeći: (A) interpersonalna toplina, (B) inteligencija, (C) emocionalna stabilnost, (E) dominantnost, (F) impulzivnost, (G) konformizam, (H) hrabrost, (I) osjetljivost, (L) sumnjičavost, (M) maštovitost, (N) prepredenost, (O) nesigurnost, (Q1) radikalizam, (Q2) samodostatnost, (Q3) samodisciplina i (Q4) anksioznost. Kritike koje su upućene ovom modelu su vezane uglavnom za velik broj faktora, jer se smatra da ja za obuhvaćanje važnih individualnih razlika dovoljan i manji broj faktora (Larsen i buss, 2008). Eysenckov model ličnosti ima najčvršće utemeljenje u biologiji. On je crte ličnosti smatrao nasljednima u velikoj mjeri, odnosno da imaju psihofiziČko utemeljenje. Njegov model naziva se hijerarhijskim jer sadrži izdvojene crte: ekstraverzija naspram introverziji (E), neuroticizam naspram emocionalnoj stabilnosti (N) i psihoticizam (P), a svaka od tih dimenzija smatrana je dimenzijom na vrhu hijerarhije te ima ispod sebe velik broj specifičnih crta ili dimenzija, dok je na samom dnu treća razina, a to su navike. (Larsen i Buss, 2008). Taksonomija koja je posljednjih desetljeća zadobila najveću potporu jest pet-faktorski model koji predstavlja dominantni pristup u

istraživanjima ličnosti. Poznat je pod nazivom model Velikih pet faktora ličnosti te uključuje široke crte ličnosti koje se nalaze na najvišoj razini hijerarhije osobina ličnosti (Smrtnik Vitulić i Zupančić, 2010). Faktori koje su našli Tupes i Christal (1961; prema Barać, 2011), kasnije su nazvani „Big five" ili „velikih pet", kako bi se naglasilo da svaki od njih predstavlja široku dimenziju i obuhvaća velik broj određenih karakteristika ličnosti, a najprihvaćeniji nazivi faktora su: ekstraverzija, ugodnost, savjesnost, neuroticizam i otvorenost.

Ekstraverzija je faktor ličnosti koji se odnosi na načine pristupanja u socijalnim interakcijama i okruženju. Osobe koje su ekstroverti postižu visok rezultat u ovom faktoru i imaju potrebu za stalnom stimulacijom u interakciji. Obuhvaća osobine poput aktivnosti, društvenosti, asertivnosti, otvorenosti i pozitivne emocionalnosti (Smrtnik Vitulić i Zupančič, 2010), dok introverti postižu nizak rezultat. Introverti vole samoću, a najčešće su karakterizirani kao povučene, mirne i nezavisne osobe (Barać, 2011). Ugodnost karakteriziraju osobine nižeg reda poput ljubaznosti, suradljivosti, prosocijalnosti i prijateljstva, a odnosi se na interpersonalnu (unutarnju) orijentaciju (Smrtnik Vitulić i Zupančič, 2010). Osobe koje postižu visoke rezultate u dimenziji ugodnosti češće koriste pregovaranje za rješavanje sukoba. (Larsen i Buss, 2008). Ugodne osobe su skromne, dobronamjerne i obazrive (Lebedina Manzoni, 2007). Antagonizam jest drugi kontinuum ovog faktora te su za njega karakteristični nepovjerljivost, grubost, tvrdoglavost i nesuradljivost. (Barać, 2011). Poslušnost, samodisciplina, organiziranost, sistematičnost, upornost, preciznost, odgovornost i orijentiranost na uspjeh, usmjerenja na zadatak, slijeđenje pravila, sastavljanje planova i prepoznavanje i postavljanje prioriteta karakteristike su faktora savjesnosti (Smrtnik Vitulić i Zupančič, 2010; Barać, 2011). Takve osobe imaju dobre vještine organizacije, pouzdane su, točne i svrhovite. Suprotnost tome su osobe koje se opisuje kao neorganizirane, nepouzdane, neodgovorne, lijene i površne. Neuroticizam je faktor koji obuhvaća anksioznost, razdražljivost, promjene raspoloženja te česte doživljaje nesigurnosti (Smrtnik Vitulić i Zupančič, 2010). Neurotične osobe proživljavaju konstantne neugodne emocije poput ljutnje, tuge, krivnje i straha, napete su anksiozne, nestrpljive te su zbog toga često sklone razvoju različitih psihijatrijskih poremećaja, dok su emocionalno stabilne osobe opuštene, mirne i strpljive. (Barać, 2011). Faktor otvorenosti odnosi se na znatiželju, istraživanje novih stvari,

maštovitost (Smrtnik Vitulić i Zupančič, 2010), te kreativnost, intelektualni i umjetnički interes, nekonvencionalne vrijednosti, potrebu za promjenama (Barać, 2011). Osim toga, otvorenost uključuje potrebu za raznolikošću, nezavisnost u prosudbama i osjetljivost na vlastite osjećaje (Lebedina Manzoni, 2007). Osobe koje su otvorene, uz to što su maštovite pokazuju zanimanje za neobične ljude i ideje (Ashton i Lee, 2007). Oni koji pokazuju niže rezultate u ovoj dimenziji su uglavnom neimpresionirani umjetnošću, nisu intelektualno radoznali (Ashton i Lee, 2007), te imaju manje interese, konzervativne poglede na svijet i sklone su konvencionalnom ponašanju (Barać, 2011).

1.2. Roditeljsko ponašanje

Roditeljstvo je zahtjevan i složen proces koji, među ostalim, ovisi o prilagodbi osobe na novonastalu situaciju, o roditeljevoj emocionalnoj zrelosti i psihološkom stanju, individualnim osobinama i materijalnom stanju. Roditelji svojim ponašanjem i stilom odgoja utječu na djetetov intelektualni, emocionalni, socijalni i fizički razvoj. Roditeljsko ponašanje najčešće se opisuje kroz tri bipolarne dimenzije: emocionalnost, bihevioralna kontrola i psihološka kontrola (Keresteš, 2002), te roditeljskim stilovima koji su proizašli iz te tri dimenzije – autoritativnim, autoritarnim, permisivnim i zanemarujućim (Holden, 2010; Maccoby, 2000; prema Sočo i Keresteš, 2011).

Dimenzije roditeljskog ponašanja

Emocionalnost je dimenzija roditeljskog ponašanja koja podrazumijeva emocije koje roditelj doživljava i koje pokazuje prema djetetu. Proteže se od emocionalne topline, ljubavi, brige, nježnosti i zainteresiranosti koju roditelj pokazuje prema svome djetetu, do emocionalne hladnoće, odbacivanja, nezainteresiranosti i neprijateljstva u odnosu. Emocionalno topli roditelji pokazuju puno brige i podrške prema svojoj djeci, dok su emocionalno hladni roditelji skloniji kritiziranju, kažnjavanju i iskazivanju neugodnih emocija.

Dimenzija bihevioralne kontrole podrazumijeva one postupke kojima se djetetovo ponašanje regulira kroz postavljanje pravila ponašanja i ograničavanja kojih se dijete treba pridržavati. Ova dimenzija je također bipolarna, tako su na jednoj strani roditelji koji

strogo kontroliraju djetetovo ponašanje i očekuju od djeteta da se strogo pridržava njihovih pravila, dok su na drugoj strani roditelji koji slabo kontroliraju djetetovo ponašanje, ne postavljaju pravila i daju mu mnogo slobode. Pretjerana kontrola djetetovog ponašanja u nekim slučajevima dovodi do zavisnosti, smanjenja motivacije i submisivnog ponašanja, dok preblaga kontrola dovodi do agresivnog i nedosljednog ponašanja (Becker 1964; prema Vander – Zanden, 1993).

Dimenzijom psihološke kontrole, roditelji kontroliraju ponašanja koja ometaju procese individualizacije i ključne procese za formiranje identiteta u adolescenciji (Barber, Olsen i Shagle, 1994). Pretjerana psihološka kontrola ima negativne posljedice na djetetov razvoj; dovodi do psihološke zavisnosti i onemogućuje proces individualizacije te nepovjerenja u vlastite ideje. Djetetov razvoj zahtjeva određeni stupanj autonomije kako bi ono samo kroz različite socijalne interakcije moglo razviti samostalnost.

Razlika između bihevioralne i psihološke kontrole jest u tome da se primjenom bihevioralne kontrole nastoji kontrolirati djetetovo ponašanje, ponajprije nepoželjni oblici ponašanja, dok psihološkom kontrolom roditelji kontroliraju djetetov psihološki razvoj. Iako imaju različit utjecaj na djetetovo ponašanje, istraživanja pokazuju da je jaka bihevioralna kontrola povezana s eksternaliziranim problemima, dok je jaka psihološka kontrola povezana s internaliziranim problemima u adolescenciji (Barber, Olsen i Shagle, 1994).

Stilovi roditeljskog ponašanja

Odnos između roditelja i djeteta moguće je promatrati na razini stilova roditeljstva, koji predstavljaju kombinacije roditeljskih dimenzija. Dvije najpoznatije klasifikacije stilova roditeljskog ponašanja dali su Maccoby i Martin (1983) te Diana Baumrind (1970). Diana Baumrind (1970) navodi tri različita roditeljska stila – autoritativni, autoritarni i popustljivi roditeljski stil. Maccoby i Martin (1983) dodaju još i zanemarujući roditeljski stil. Naime, prema njima popustljivi roditeljski stil ne uzima u obzir razlike u emocionalnosti takvih roditelja, stoga oni razlikuju autoritativni, autoritarni, permisivni i zanemarujući roditeljski stil. Autoritativni stil je kombinacija čvrste kontrole i emocionalne topline, autoritarni čvrste kontrole i emocionalne hladnoće, permisivni je

kombinacija slabe kontrole i emocionalne topline, dok je zanemarujući roditeljski stil nastao kombinacijom slabe kontrole i emocionalne hladnoće.

Autoritativni roditeljski stil jest najuspješniji pristup pri odgoju djece jer podrazumijeva prihvaćanje i uključenost roditelja, prilagođenost kontrole, omogućavanje autonomije djeteta te uključenost komunikacije roditelj – dijete. Autoritativni roditelji postavljaju jasna pravila koja su potkrijepljena primjerima postupaka i objašnjenjem. Kontrola se primjenjuje u toploj emocionalnoj atmosferi u kojoj se poštuju prava i potrebe djeteta.

Roditelji autoritarnog stila imaju izraženu kontrolu prisilom te ne daju djeci autonomiju. Također, imaju nisko prihvaćanje i uključenost te često podcjenjuju i omalovažavaju dijete. Viču, naređuju i kritiziraju uspostavljajući kontrolu pa tako uglavnom vlada odnos nadređenog (roditelja) i podređenog (djeteta). Ukoliko dijete ne posluša, primjenjuju se stroge metode discipliniranja koje uključuju i fizičko kažnjavanje. Popustljivi (permisivni) roditeljski stil, iako je topao, nema roditeljske uključenosti i obraćanja pažnje te se djetetu previše ugađa. Roditelji popustljivog stila zapravo minimaliziraju kontrolu nad djetetom te se dijete potiče da samo donosi odluke i razvija nezavisnost, no u samom procesu nema nikakvog usmjeravanja djeteta. Pred njega se stavljaju mala očekivanja te se odobravaju svi njegovi postupci (Baumrind, 1967; prema Vizler, 2004).

Zanemarujući roditelji su emocionalno distancirani, depresivni i pod stresom pa tako vrlo malo vremena pridodaju odgoju svoje djece. Imaju nisku kontrolu pri davanju autonomije i nisu uključeni u segmente roditeljstva. Neuključeno roditeljstvo u nekim je slučajevima oblik zlostavljanja djece – zanemarivanje.

Postoje mnoga istraživanja koja su se bavila pitanjem utjecaja različitih stilova roditeljskog ponašanja na dječju razvoj i ponašanje. Pokazalo se da su najpoželjniji ishodi kod djece upravo kod autoritativnog roditeljskog ponašanja. Autoritativan stil povezuje se s većim samopouzdanjem, nezavisnošću, većim akademskim uspjehom i odgovornijim ponašanjem. Takva djeca su znatiželjna, kreativna, puna energije, prijateljski nastrojena prema drugima i imaju pozitivnu sliku o sebi i svojim postignućima. Djeca autoritarnih roditelja pokazuju puno problema u ponašanju. Tako se teško prilagođavaju različitim socijalnim situacijama, agresivna su, ćudljiva, nepovjerljiva te se lako uzrujaju. Nadalje,

često su povučena uplašena i nesretna, lošeg raspoloženja bez spontanosti u ponašanju. Agresivna djeca i djeca čije je ponašanje impulzivno, vežu se uz permisivni roditeljski stil. Djeca takvih roditelja mogu biti nezrela i lošije se snalaziti u situacijama u kojima dolazi u pitanje autoritet. Najnepoželjniji razvojni ishodi djece povezuju se sa zanemarujućim roditeljskim stilom. Takva djeca ne sudjeluju primjereno u socijalnim interakcijama, sklona su agresivnom ponašanju ili socijalnoj povučenosti (Peterson i Rollins, 1987; Baumrind, 1971; Dornbusch i sur., 1985; MacDonald, 1992; sve prema Vasta, Haith i Miller, 1998).

Odrednice roditeljskog ponašanja

Belsky (1984) je postavio jedan od najutjecajnijih modela koji objašnjavaju temeljne odrednice roditeljstva. U njemu se navode tri skupine činitelja:

- individualne osobine roditelja,
- osobine djeteta,
- kontekstualni činitelji.

Individualne osobine roditelja koje su ključne za objašnjavanje roditeljskog ponašanja su: dob roditelja, spol roditelja, osobine ličnosti, stavovi o roditeljstvu, znanja i uvjerenja o dječjem razvoju te zadovoljstvo brakom. Istraživanja su pokazala da je odnos starijih majki topliji, pozitivniji i više stimulirajući, nego odnos mlađih majki s djecom. Nadalje, maloljetne majke imaju nerealistična očekivanja o dječjem razvoju i manju osjetljivost udovoljavanju dječjim potrebama (Belsky, 1984). Spol roditelja objašnjava razlike u odnosu majki i očeva s djetetom. Majke su više usmjerene na njegu i brigu djeteta, dok su očevi usmjereni na igru i provođenje slobodnog vremena s djecom. Također, majke koriste više psihološku kontrolu i emocionalnu toplinu, a očevi su skloniji bihevioralnoj kontroli (Collins i Russell, 1991).

Osobine djeteta koje najviše utječu na ponašanje roditelja su spol, dob i temperament. Ovisno o spolu djeteta, majke i očevi pokazuju različito ponašanje; pokazuju više prihvaćanja i topline prema djevojčicama, a više dominacije prema dječacima (Russell i Russell, 1987; prema Keresteš, 2002). Neka istraživanja pokazuju na povezanost spola roditelja i spola djeteta u interakciji. U adolescenciji se javljaju poteškoće u interakcijama majki i kćerki te očeva i sinova. Prema Keresteš (2002), postoji

nedosljednost rezultata o povezanosti dobi djeteta i roditeljskog ponašanja pa tako jedni tvrde da s odrastanjem djeteta dolazi do porasta roditeljske kontrole, drugi tvrde da se smanjuje bihevioralna i psihološka kontrola (McNally i sur., 1991, Schulderman i Schulderman, 1983; sve prema Keresteš, 2002).

Belsky (1984) navodi tri važna kontekstualna činitelja koji utječu na odnos roditelja i djece, a to su bračni odnos, radno mjesto roditelja i socijalna mreža roditelja. Ti činitelji mogu biti izvor podrške, ali i stresa, pa tako stres uzrokovan problemima na poslu može promijeniti ponašanje prema djeci. Uz to loši ekonomski uvjeti, nezadovoljstvo radnim mjestom ili razvod braka smanjuju roditeljevu ulogu u odgoju pa dolazi do korištenja strogih metoda discipliniranja (Dodge i sur., 1994 i Patterson, 1983; prema Keresteš, 2002). Istraživanja su pokazala da su roditelji s manje socijalne podrške manje uspješni u odgoju od onih koji su integrirani. Uključenost u socijalne mreže iz kojih proizlazi socijalna podrška ima povoljan utjecaj na ponašanje i smanjuje utjecaj stresa (Vander – Zanden, 1993).

1.3. Prilagodba na studij

Prilagodba na studij je složen proces koji se može operacionalizirati kroz različita ponašanja i doživljena iskustva u studentskom periodu života. Iako se studenti moraju prilagoditi složenosti studentske okoline, većina istraživača se oslanja na teorijske klasifikacije Baker i Siryk (1984), koji dijele prilagodbu na 4 aspekta: akademsku prilagodbu, socijalnu prilagodbu, osobno-emocionalnu prilagodbu i institucionalnu vezanost. Akademska prilagodba uključuje stupanj u kojemu su se studenti prilagodili akademskim očekivanjima što se vidi u stavu prema studiju, njihovoj zainteresiranosti za učenje te količini truda koji ulažu za bolji uspjeh. Socijalna prilagodba očituje se u stupnju integriranosti studenata u društvene strukture samog sveučilišta na kojem studiraju, ali i npr. u strukture koje djeluju na područjima grada/države u kojoj studiraju (Studentski Zbor) ili na međunarodnoj razini (Erasmus). Ovdje govorimo o upoznavanju novih ljudi i stjecanju novih prijateljstava, bez straha od usamljenosti ili čežnjom za domom. Osobno-emocionalna prilagodba odražava stupanj u kojemu studenti doživljavaju stres, fizičke reakcije i anksioznost u odnosu na zadatke studiranja, dok se institucionalna vezanost

odnosi na intenzitet u kojem se studenti identificiraju te postaju emocionalno vezani za sveučilišnu zajednicu.

Prema Živčić-Bećirević, Smojver-Ažić, Kukić i Jasprica (2007), varijable koje se najčešće istražuju u odnosu na prilagodbu studenata mogu se podijeliti na osobne i okolinske. Od osobnih varijabli ispituju se dimenzije ličnosti, atribucije uzročnosti, suočavanje sa stresom, motivacija za postignućem i usmjerenost ka cilju, doživljeni odnos s roditeljima i psihološko zdravlje (depresivnost, anksioznost). Od okolinskih faktora ispituju se, na primjer, karakteristike obitelji, roditeljski stilovi, socijalna podrška okoline te značajke institucije.

Odlazak na studij studentima predstavlja nove izazove, posebice studentima prve godine studija, koji su posebno osjetljiva skupina zbog nagle promjene i zahtjeva okoline koja je odjednom stavljena pred njih (Credé i Niehorster, 2012). Nova socijalna okolina, orijentacija prema fakultetu, produktivnost u studentskoj zajednici, adaptacija na nove odgovornosti, uspješna separacija od roditelja i prijatelja (ukoliko se zbog studiranja odlazi u neki drugi grad), te veća autonomija u donošenju odluka kod nekih studenata stvaraju veliki stres (Kneipp, Kelly i Cyphers, 2009). Zbog svega navedenog kod studenata se javlja čest osjećaj nezadovoljstva, dok mnogi navode simptome povučenosti, usamljenosti, anksioznosti pa čak i depresije. Prema Amado (2005), depresivnost studenata izraženija je kod studenata na prvoj godini studija koji mijenjaju mjesto boravka, no ona se smanjuje daljnjim studiranjem.

Nadalje, nekoliko istraživanja koja su ispitivala razliku u prilagodbi između studenata koji žive u studentskom domu i van njega, nalazi bolju socijalnu prilagodbu i jaču privrženost prema fakultetu studenata koji žive u studentskom domu u usporedbi sa studentima koji žive van njega, uključujući i studente koji na fakultet putuju od kuće (Baker, 2004; prema Vukelić, 2006).

Neka istraživanja su pokazala da postoji razlika u prilagodbi na studij kod studenata koji imaju veću financijsku podršku u odnosu na one koji istu podršku nemaju. Prema Živčić-Bećirević i sur., (2007) utvrđeno je da studenti koji imaju financijsku podršku Ministarstva pokazuju bolju emocionalnu prilagodbu te da financijska podrška studentima pozitivno utječe na njihov uspjeh i ustrajanje u studiju (Robbins, Lauver, Le, Davis, Langley i Carlstorm, 2004).

Roditeljska podrška kao faktor prilagodbe na studij

Roditeljska podrška različito je definirana od strane mnogo autora, a jedna od najčešće korištenih definicija odnosi se na 6 različitih tipova podrške baziranih na odnosima između obitelji, škole i društva. Sva tri faktora znatno utječu na život studenta, a međufaktorska komunikacija vrlo je bitna za studentovu prilagodbu. Prema Epstein (1987), razine su:

- *vještine roditeljstva* – odnose se na osiguravanje zdravlja, sigurnosti, zdrave interakcije između roditelja i studenta, omogućavanje poticajnih uvjeta za studiranje u okruženju doma, nadgledanje studentovih ponašanja, provođenje zajedničkog vremena,
- *komunikacija* – vezana za fakultet, o željama studenta ili kao pomoć pri rješavanju problema,
- *volontiranje* – odnosi se na sudjelovanje roditelja na fakultetskim događanjima,
- *podučavanje kod kuće* – pomoć budućem studentu pri odabiru studija ili njegovoj promjeni, pomoć pri zahtjevima koje studij nameće te pružanje podrške,
- *donošenje odluka* – sudjelovanje u potencijalnim roditeljskim organizacijama,
- *suradnja s društvom* – poticanje na izvannastavne aktivnosti i komunikacija s roditeljima ostalih studenata.

Grolnick, Deci i Ryan (1997) tvrde da podržavajući roditelji ulažu više truda pri odgoju djece, pokazuju interes za djetetov svakodnevni život u različitim domenama te provode više vremena s djecom, a samim time osiguravaju emocionalne, materijalne i kognitivne resurse djetetu koji su nužni za zdravo poimanje sebe.

Istraživanja koja ispituju povezanost roditeljske podrške uglavnom su usmjerena na akademsku prilagodbu, odnosno prilagodbu na studij. Nekoliko je studija uspoređivalo podršku u školi i podršku kod kuće kojima je bio cilj utvrditi koja podrška ima značajniji efekt. U istraživanju koje su proveli Izzo, Weissberg, Kasprow i Fendrich (1999), rezultati su pokazali da su podrška kod kuće i u školi jednako bitni te da podrška roditelja (i u školskom i kućnom okruženju) doprinosi boljoj socijalnoj i akademskoj prilagodbi studenata. Studenti podržavajućih roditelja navodili su veće zadovoljstvo predavanjima i osjećaj pripadanja. Također, autoritativni stil roditeljstva pozitivno predviđa opću

prilagodbu studenata (Wintre i Yaffe, 2000). Prema njima istraživanje je pokazalo kako razgovor s roditeljima ima direktan pozitivan utjecaj na sve aspekte prilagodbe studenata, smanjuje razinu stresa te ima zaštitnu ulogu kada je u pitanju pojava depresivnosti.

1.4. Vršnjački odnosi

Proces socijalizacije započinje u obitelji, no kako dijete odrasta, tako sve veću ulogu za razvoj socijalizacije imaju vršnjaci. Socijalna kompetencija je konstrukt koji uključuje socijalne, emocionalne i kognitivne vještine te ponašanja naučena za uspješnu socijalnu prilagodbu (Cakić i Živčić-Bećirević, 2009). Kod autora dolazi do različitih stavova oko toga je li socijalna kompetencija karakterna osobina ili sposobnost, pa tako Jevtić (2012) govori kako autori poput Hockera i Wilmota (1991) smatraju da je riječ o sposobnosti koja je urođena, dok drugi tvrde kako je riječ o karakternoj crti koja se razvija iskustvom i temelji na inteligenciji. Neovisno o tome, spominju se vještine koje posjeduje svako socijalno kompetentno dijete. Socijalno kompetentno dijete posjeduje interpersonalne vještine koje uključuju empatiju, participaciju, pružanje potpore i ugodno ponašanje prema drugima. Nadalje, socijalno odgovorno ponašanje uključuje poštivanje pravila i svijest o utjecaju vlastitog ponašanja na ponašanje drugih, kontrolu vlastitog ponašanja, postizanje kompromisa u konfliktima te socijalnu neovisnost. Uz to, socijalno kompetentno dijete ima razvijene asertivne socijalne vještine u koje spada iniciranje komunikacije i preuzimanje vodstva u aktivnostima (Jevtić, 2012).

Vršnjaci su važni za socijalni razvoj svakog djeteta, a prvi odnosi s vršnjacima primjećuju se kod trogodišnje djece (Klarin, 2006). Vršnjački odnosi postaju sve važniji aspekt polaskom djeteta u školu. Tijekom školskog perioda života razvijaju se kognitivne sposobnosti koje omogućuju suradnju i rješavanje problema što omogućuje stjecanje i održavanje odnosa. Veoma je važan i status koje dijete zauzima u vršnjačkog grupi – djeca koja se osjećaju prihvaćenima su zadovoljnija, dok ona koja se osjećaju odbačenima pokazuju negativne oblike ponašanja kao što su agresivnost, povučenost i loš školski uspjeh (Klarin, 2006). Kako se mijenja dob djeteta, tako se mijenjaju i karakteristike vršnjačkih odnosa. Jednu od najpoznatijih periodizacija socijalnih odnosa razvio je

Selman (1981); prema Klarin (2006), u kojoj objašnjava faze razvoja vršnjačkih odnosa od egoistične perspektive u predškolskom razdoblju, sve do uzajamnog povjerenja u adolescenciji. On navodi pet faza od kojih je svaka vezana za određenu dob, ima svoje karakteristike i donosi napredak u odnosu s vršnjacima, a započinje nultom fazom koja podrazumijeva fazu dojenčadi. Uvjetovana je egocentrizmom u ranom djetinjstvu, odnosno nerazlikovanjem sebe od drugih, svoje perspektive od perspektive drugoga te svojih i tuđih osjećaja. Dijete u ovoj fazi osobu smatra prijateljem osobu s kojom se u tom trenu igra, prijateljstvo traje onoliko koliko traje i igra te ne postoji uzajamno razumijevanje i rješavanje problema (Klarin, 2006). Prva faza podrazumijeva predškolsku dob. Još uvijek nema uzajamnog pomaganja, no javlja se razumijevanje tuđih osjećaja. Dijete smatra prijateljem osobu koja mu je spremna pomoći ili učiniti nešto za njega (Klarin, 2006). Druga razina se odnosi na ranije godine srednjega djetinjstva u kojima djeca postaju spremna na dogovor i suradnju, a prijateljstvo doživljavaju kao uzajaman odnos u kojemu pomaganje, povjerenje i tolerantnost imaju ključnu ulogu. Do konflikata dolazi ako prijatelj pokaže da nije spreman na suradnju, a to vjerojatno i dovodi do prekida prijateljstva. Na drugu fazu se direktno veže treća faza koja obuhvaća kasnije godine srednjeg djetinjstva. Kako djeca postaju starija javlja se svijest o važnosti vršnjačkih odnosa i razvoja prijateljstava, ali i faktora koji utječu na njih, poput razumijevanja i uzajamne potpore. U ovoj fazi se javlja pojava intimnosti prema prijateljima, što je napredak u odnosu na prethodnu fazu (Klarin, 2006). Dijete do ove faze nije potpuno zrelo za prijateljske odnose jer nije razvilo svoj identitet, stoga se često javljaju konflikti, a pojedinci preispituju sami sebe trebaju li se mijenjati kako bi se uklopili i svidjeli grupi ili ipak trebaju zadržati svoje stavove. Posljednja faza doseže se u adolescenciji. U toj fazi osoba postiže ravnotežu između prijateljskog odnosa i vlastite individualizacije (Klarin, 2006). Za ovo razdoblje je vrlo važno da uz prijateljske odnose osobe grade i svoju vlastitu osobnost kako bi izgradili svoj identitet. Vršnjaci u ovom razdoblju imaju mnogo funkcija, ali ono najvažnije je da jedni drugima budu potpora u individualizacijskim procesima vezanim za razvijanje identiteta i neovisnosti od roditelja. Ukoliko osoba u adolescenciji ne razvije vlastitu osobnost, teško će se upustiti u bliski odnos. Osobe koje ne izgrade identitet, često postaju ovisne o drugoj osobi te temelje osobnost na tom odnosu. Takav

oblik vezivanja u odrasloj dobi može dovesti do raspada bliskih veza i prijateljstava te krize identiteta (Lacković–Grgin, 2006).

U odnosima s vršnjacima uči se i kako se ponašati prosocijalno, odnosno djeca i adolescenti uče kako trebaju surađivati, pomagati i dijeliti s drugima. Također, mogu vidjeti kako njihovo ponašanje i ponašanje ostalih djeluje na vršnjačku grupu, a time uče kako postići kompromis u konfliktnim situacijama što doprinosi razvoju odgovornosti. Postaju osjetljiva na druge i razvijaju tolerantnost na različitosti što pridonosi razvijanju socijalnih vještina. Određena ponašanja, poput plemenitosti, iskrenosti, pomaganju i solidarnosti prema drugačijem, razvijaju se tijekom vršnjačkih odnosa, a s druge strane se ostvaruje bliskost i emocionalna povezanost (Staub, 1999; prema Jevtić, 2012). Neki američki autori (Katz i McClellan, 1997; prema Jevtić, 2012) smatraju da postoji šest osnovnih funkcija adolescentskih prijateljstava:

- *partnerstvo* – prijateljem se smatra bliska, poznata osoba s kojom se provodi vrijeme u zajedničkim aktivnostima,
- *stimulacija* – razmjenjivanje interesantnih informacija te organiziranje zabavnih susreta,
- *potpora* – posvećenost vremena, razmjenjivanje vrijednosti i pomoć,
- *potpora ega* – ohrabrenje, stalna povratna informacija među osobama,
- *socijalna usporedba* – pružanje informacija o tome je li dobro ili loše ono što radi,
- *osjećaj intimnosti* – poticanje pojedinca na vlastiti rast, osjećaj povjerenja i bliskosti s prijateljem.

Privrženost u vršnjačkim odnosima

John Bowlby (1973) prvi je definirao privrženost kao snažnu afektivnu vezu s objektom privrženosti, koju karakterizira tendencija traženja i održavanja bliskosti s tim objektom, posebice u stresnim situacijama. Osnovna pretpostavka teorije privrženosti je da zbog svoje bespomoćnosti i potpune nezrelosti, novorođenče može preživjeti jedino uz pomoć odrasle osobe koja će mu pružiti zaštitu. Kao rezultat prirodne selekcije, novorođenče razvija ponašanja čija je funkcija uspostavljanje blizine osobama koje se brinu o njemu (Hazan i Shaver, 1994).

Na temelju teorije privrženosti, smatra se kako jednom uspostavljen tip privrženosti u djetinjstvu, nastavlja graditi kvalitetu odnosa u adolescenciji i odrasloj dobi (Kamenov i Jelić, 2003). U odrasloj se dobi asimetrični odnosi privrženosti između roditelja i djeteta (u kojima djeca dobivaju brigu i sigurnost od roditelja, ali ne i obrnuto), zamjenjuju simetričnim odnosima privrženosti s prijateljem, pri čemu je prisutno obostrano pružanje brige i sigurnosti. Iako roditelji u odrasloj dobi ostaju važni u sustavu privrženosti, počinju zauzimati sekundarno mjesto u odnosu na partnerske ili prijateljske odnose (Hazan i Zeifman, 1999). Stresni događaji ostaju najvažniji motivi za traženje blizine drugih, no isto tako želja za zaštitom i pružanje utjehe. Nadalje, uočeno je kako se dužinom trajanja odnosa mijenja i važnost pojedinih komponenti privrženosti, pa je tako na početku odnosa važnija fizička blizina, dok nešto kasnije postaju sve važnija podrška i uzajamna briga. Weiss (1982; prema Kamenov i Jelić, 2003) navodi kriterije za postojanje privrženosti u odrasloj dobi:

- želja za blizinom s objektom privrženosti, pogotovo kada je pojedinac pod stresom,
- osjećaj sigurnosti koji proizlazi iz kontakta s objektom privrženosti,
- uznemirenost ili protest kada pojedincu prijeti gubitak ili odvajanje od objekta privrženosti.

Hazan i Shaver (1987) proširili su sastavnice dječje privrženosti na ljubavne veze odraslih predlažući tri stila privrženosti: siguran, izbjegavajući i anksiozan/ambivalentan. Zatim su taj model nadogradili Bartholomewova i Horowitz (1991), koji razlikuju dva oblika izbjegavajuće privrženosti – odbijajuća i bojažljiva privrženost, te je time postavljen model koji razlikuje četiri tipa privrženosti koji odgovaraju shemi utemeljenoj na Bolwbyjevm (1973) unutarnjem modelu odnosa: sigurna, odbijajuća, preokupirana i bojažljiva privrženost. Sigurno privržene osobe imaju pozitivno stajalište o sebi i ne sumnjaju u druge, stoga socijalnim interakcijama prilaze puni povjerenja. Odbijajuće privržene osobe su sigurne u sebe, no suzdržavaju se od osobnih interakcija s drugima jer su motivirani mehanizmom samodostatnosti pa ne žele biti ovisni o drugima. Preokupirano privržene osobe izražavaju osobnom kontaktu s drugima, no imaju lošu ili negativnu sliku o sebi pa anksiozno traže prihvaćanje i potvrđivanje drugih te konstantno brinu o tome jesu li dovoljno zanimljivi drugima. Bojažljivo privržene osobe sumnjaju u

sebe i u druge, izbjegavaju interakcije s drugima zbog straha da će biti prevareni ili povrijeđeni.

Iako jednom formiran stil privrženosti definira strukturu i kvalitetu kasnijih odnosa s drugim osobama, privrženost je nestabilna i dinamična na način da se tijekom života mijenjaju figure privrženosti i snaga odnosa (Ammaniti, van Ijzendoorn, Speranza i Tambelli, 2000). Odnos s roditeljima ne prestaje biti važan u adolescenciji, unatoč smanjenju provođenja zajedničkog vremena, no stresne situacije koje su u mlađoj dobi zahtijevala prisutnost roditelja, zamjenjuju se potrebom za psihičkom i emocionalnom prisutnošću vršnjaka (Lieberman, Doyle i Markiewicz, 1999), no roditelji su i dalje zastupljeniji od vršnjaka u izvanrednim situacijama kada je u pitanju traženje emocionalne podrške (Laible, Carlo i Raffaelli, 2000). U kasnoj adolescenciji pronađena je povezanost sigurne privrženosti roditeljima i socioemocionalnog funkcioniranja, u vidu razvoja identiteta i autonomije (Nickerson i Nagle, 2004). Sazrijevanjem i porastom autonomije adolescenti stvaraju i nove odnose, uglavnom s vršnjacima. Valja naglasiti kako različiti odnosi imaju različite uloge u formiranju privrženosti, ovisno o značaju pripisanom tom odnosu, no svi oni zajedno stvaraju jedinstven unutarnji model, odnosno privrženost (Ammaniti, van Ijzendoorn, Speranza i Tambelli, 2000).

Odnosi s roditeljima i prijateljima uvelike se razlikuju, posebno tijekom adolescencije. S roditeljima adolescenti imaju nereciprocan odnos, koji se odnosi na konformizam, dok je s vršnjacima odnos uzajaman i temeljen na podjednakoj raspodijeli poslušnosti i moći. Upravo zbog toga, prijateljski odnos dobiva važnosti u periodu koji je obilježen razvojem identiteta. Adolescenti uče kako pregovarati, moralno odlučivati, dogovarati kompromise i ostvarivati vlastite ciljeve, a vršnjaci u svemu tome služe kao podrška u rješavanju problema o kojima adolescenti ne mogu razgovarati s roditeljima. Jedno istraživanje je pokazalo da se adolescenti koji odnose s prijateljima smatraju važnijima od onih s roditeljima bolje prilagođavaju od adolescenata koji odnose s roditeljima smatraju važnijima od vršnjačkih (Laible, Carlo i Raffaelli, 2000). Odnosi s vršnjacima u adolescenciji omogućuju osobama učenje formiranja odnosa izvan obiteljskog konteksta, doprinose razvoju socijalnih vještina, razvoju identiteta, pružaju osjećaj pripadnosti, ali djeluju i kao zaštitni faktor (Laible i sur., 2000; Lieberman i sur., 1999; Nickerson i Nagle, 2004). Prihvaćanje od strane vršnjaka smanjuje vjerojatnost

razvoja emocionalnih teškoća, jača prilagodbu i razvija samopouzdanje. S druge strane, poteškoće u socijalnim odnosima s vršnjacima povezane su s usamljenošću, problemima u ponašanju te emocionalnim problemima, najčešće depresivnosti. Kroz prijateljstva s vršnjacima, adolescenti uče kako održavati intiman odnos, nezavisno od roditelja.

Uzevši u obzir sve navedeno, možemo zaključiti kako je proučavanje osobina ličnosti i roditeljskog ponašanja, značajno i iz perspektive prilagodbe na studij i razvoja tipa privrženosti u prijateljskim odnosima. Podrška i uključenost roditelja u život djeteta uvelike pomažu u prilagodbi na studij. Tip privrženosti koji osoba razvije u djetinjstvu ovisit će o njegovoj percepciji roditelja, a imat će i utjecaj na njezine prijateljske odnose tijekom života. Emocionalna iskustva u ranom razdoblju života mogu imati značajne i dugotrajne posljedice na razvoj pojedinca tako da djeluju i strukturiraju kvalitetu njegovih odnosa u adolescenciji i zreloj dobi (Bowlby, 1969; prema Vasta i sur., 1998).

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja je utvrditi postoji li povezanost osobina ličnosti i roditeljskog ponašanja s prilagodbom na studij i vršnjačkim odnosima. U skladu s ovim ciljem, problemi istraživanja i pripadajuće hipoteze su sljedeći:

1. Ispitati jesu li osobine ličnosti povezane s prilagodbom na studij i kvalitetom privrženosti u odnosu s najboljim prijateljem/najboljom prijateljicom.

   Hipoteza: Očekuje se da su dimenzije ekstraverzije, ugodnosti, savjesnosti i otvorenosti ka iskustvu pozitivno povezane, a da je neuroticizam negativno povezan s prilagodbom na studij. Nadalje, očekuje se da su ekstraverzija i ugodnost negativno povezane, a neuroticizam pozitivno povezan s anksioznosti i izbjegavanjem u prijateljskom odnosu.

2. Ispitati je li roditeljsko ponašanje povezano s prilagodbom na studij i vrstom privrženosti u prijateljskom odnosu.

   Hipoteza: Očekuje se da sudionici koji su svoje roditelje procijenili više podržavajućima, vlastitu prilagodbu na studij procjenjuju boljom u odnosu na sudionike koji svoje roditelje procjenjuju manje podržavajućima. Također, očekuje se da je među sudionicima koji su svoje roditelje procijenili više podržavajućima ujedno i više onih čiji se odnos s najboljim prijateljem, odnosno prijateljicom može okarakterizirati kao sigurno privržen.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

3.1. Sudionici

Sudionici istraživanja su bili studenti i studentice 2., 3., 4. i 5. godine učiteljskog studija Učiteljskog fakulteta u Zagrebu. Ukupno je sudjelovalo 287 sudionika prosječne dobi *M*=21,64 (*SD*=1,842). U tablici 1. prikazan je udio sudionica/sudionika s obzirom na godinu studija.

Tablica 1. Uzorak prema godini studija

Godina studija	*N*	%
2.	96	33,4
3.	36	12,6
4.	110	38,3
5.	45	15,7
N	287	

3.2. Instrumenti i postupak istraživanja

Za procjenu dosadašnje prilagodbe na studij korištena je jedna tvrdnja na kojoj su sudionici zaokružili jednu od vrijednosti na skali od 1 (vrlo loša) do 5 (izvrsna).

Roditeljsko ponašanje vlastitih roditelja sudionici/sudionice su procjenjivali *Upitnikom roditeljskog ponašanja - URP-29* (Brković, Keresteš, Kuterovac Jagodić i Greblo, 2012). U ovom upitniku ispituje se sedam dimenzija roditeljskog ponašanja kroz tri globalne dimenzije: Roditeljska podrška (u koju spadaju Toplina, Autonomija, Induktivno rezoniranje i Roditeljsko znanje), Restriktivna kontrola (u koju spadaju Kažnjavanje i Intruzivnost) te Popustljivost. Upitnik ima ukupno 29 tvrdnji, a zadatak sudionika je procijeniti koliko je svako od opisanih ponašanja karakteristično za njihovu majku, a koliko za njihovog oca. Procjene se daju na skali od 1 (uopće nije točno za nju/njega) do 4 (u potpunosti je točno za nju/njega).

Odnos s najboljim prijateljem/prijateljicom ispitan je modificiranom kraćom verzijom *Brennanovog Inventara iskustava u bliskim vezama* upitnika koju su modificirale Kamenov i Jelić (2003), a može se koristiti za procjenu privrženosti u različitim vrstama bliskih odnosa (partneri, prijatelji, roditelji). Sudionici su na skali od 1

(uopće se ne slažem) do 7 (u potpunosti se slažem) izrazili svoj stupanj slaganja sa svakom od 18 tvrdnji (koje opisuju odnos njih i najboljeg prijatelja/ice), od kojih se devet odnosi na dimenziju Anksioznosti, a devet na dimenziju Izbjegavanja. Prosječna vrijednost na svakoj od dimenzija izračunata je kao prosjek rezultata na pripadajućim česticama, a na temelju rezultata na svakoj od dimenzija može se odrediti koji tip privrženosti je karakterističan za procjenjivani odnos (siguran tip privrženosti karakterizira niska razina anksioznosti i niska razina izbjegavanja, zaokupljeni tip privrženosti karakterizira visoka razina anksioznosti i niska razina izbjegavanja, odbijajući tip privrženosti karakterizira niska razina anksioznosti i visoka razina izbjegavanja, plašljivi tip privrženosti karakterizira visoka razina anksioznosti i visoka razina izbjegavanja).

Osobine ličnosti ispitane su upitnikom *BFI* (Big Five Inventory, John, Nauman i Soto, 2008) koji se sastoji od 44 čestice i ispituje Ekstraverziju, Ugodnost, Savjesnost, Neuroticizam i Otvorenost prema iskustvu, a sudionici/sudionice na skali od 1 (uopće se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem) procjenjuju koliko se svaka od pojedinih osobina odnosi na njih.

Sudjelovanje u istraživanju bilo je dobrovoljno i anonimno, a provodilo se u sklopu redovne nastave (na kraju nastave). Za ispunjavanje upitnika bilo je potrebno izdvojiti 10 minuta.

4. REZULTATI I RASPRAVA

Prosječne vrijednosti ispitanih varijabli prikazane su u tablicama 2. i 3.

Tablica 2. Prosječne procjene vlastite prilagodbe na studij, osobina ličnosti i iskustva u odnosu s najboljim prijateljem/prijateljicom (ovisno o skali, *N* varira od 287 do 278)

	M	*SD*
Prilagodba na studij	4,27	0,64
Ekstraverzija	3,56	0,668
Ugodnost	3,85	0,555
Savjesnost	3,51	0,714
Neuroticizam	2,60	0,673
Otvorenost ka iskustvu	3,60	0,665
Anksioznost	2,52	0,988
Izbjegavanje	1,96	0,836

Tablica 3. Prosječne procjene roditeljskog ponašanja

	Majka		Otac	
	M	*SD*	*M*	*SD*
Roditeljska podrška (globalna dimenzija)	3,36	0,505	2,88	0,676
Toplina	3,54	0,607	3,16	0,778
Autonomija	3,50	0,581	3,14	0,739
Roditeljsko znanje	3,42	0,553	2,62	0,819
Induktivno rezoniranje	2,98	0,745	2,60	0,887
Restriktivna kontrola (globalna dimenzija)	2,09	0,578	1,84	0,588
Kažnjavanje	1,87	0,660	1,74	0,715
Intruzivnost	2,30	0,665	1,93	0,579
Popustljivost (globalna dimenzija)	2,38	0,705	2,53	0,862
N	262		256	

Dodatno je provjereno i postoje li razlike u procjenama prilagodbe na studij s obzirom na godinu studija te je utvrđeno da razlike nema (F=0,45 (3/286), p>.05). Kad je riječ o najboljim prijateljstvima, utvrđeno je da je najčešće riječ o istospolnim

prijateljstvima: da je njihov najbolji prijatelj/ica (u odnosu koji su procjenjivali) istog spola kao i oni navelo je njih 258 (95,6%), a da je suprotnog navelo je njih 12 (4,4%).

U tablici su prikazane procjene roditeljskog ponašanja iz kojih je vidljivo da majke na globalnoj dimenziji pružaju više podrške nego očevi (M_{majke}=3,36 > $M_{očevi}$=2,88). Također, kada je u pitanju roditeljska toplina, autonomija, roditeljsko znanje i induktivno rezoniranje, majke pokazuju više podrške od očeva. Majke su sklonije kažnjavanju i intruzivnosti, dok su ispitanici ponašanje očeva okarakterizirali više popustljivim od majki (M_{majke}=2,38 < $M_{očevi}$=2,53). Prema Collinsu i Russellu (1991), spol roditelja je jedan od faktora koji čine razliku u odnosu prema djetetu. Majke su više usmjerene na njegu i brigu o djetetu, dok su očevi usmjereni na igru i provođenje slobodnog vremena s djecom. Nadalje, majke koriste više psihološku kontrolu, a očevi su skloniji bihevioralnoj kontroli djeteta. Istraživanja su pokazala da je odnos starijih majki u odnosu na mlađe majke topliji, pozitivniji i više stimulirajući, dok maloljetne make imaju nerealistična očekivanja o dječjem razvoju i manju osjetljivost udovoljavanju potrebama djeteta (Belsky, 1984). Istraživanje koje su provele Sočo i Keresteš (2011) pokazalo je da popustljivost majki i očeva podjednaka, no da su očevi popustljiviji prema starijoj djeci (ukoliko roditelji imaju 2 ili više djece), dok su se majke koje imaju manju autonomiju na poslu i starije majke pokazale popustljivijima.

4.1. Povezanost osobina ličnosti s prilagodbom na studij i kvalitetom privrženosti u prijateljskom odnosu

Kako bi se ispitala povezanost osobina ličnosti s prilagodbom na studij i kvalitetom privrženosti u odnosu s najboljim prijateljem/najboljom prijateljicom izračunate su korelacije između navedenih varijabli, a njihove vrijednosti prikazane su u tablici 4.

Tablica 4. Korelacije dimenzija ličnosti, prilagodbe na studij i dimenzija privrženosti u prijateljskom odnosu

	Prilagodba na studij	Anksioznost	Izbjegavanje
Ekstraverzija	.16**	-.20**	-0,23**
Ugodnost	.17**	-.31**	-.24**
Savjesnost	.36**	-.07	-.16**
Neuroticizam	-.20**	.45**	.16**
Otvorenost ka iskustvu	.15**	-.06	-.03

** - $p < .01$

U tablici je vidljivo da sudionici kod kojih su izražene ekstraverzija, ugodnost, savjesnost te otvorenost ka iskustvu, vlastitu prilagodbu na studij procjenjuju boljom te su manje anksiozni i skloni izbjegavanju u prijateljskom odnosu, pa se može pretpostaviti i da je samim time njihova privrženost u prijateljskom odnosu sigurna. S druge strane pak, sudionici kod kojih je izražen neuroticizam imaju slabije rezultate prilagodbe na studij i više su sklone anksioznosti te izbjegavanju u odnosu s najboljim prijateljem/icom. Vrhovski, Fratrić Kunac i Ražić (2012) u svom istraživanju navode da akademska prilagodba, iako vrlo dobra, ima tendenciju opadanja s prelaskom na više godine studija, dok socijalna prilagodba ima tendenciju rasta s godinama studiranja. Osobe koje su otvorenije, ugodnije i savjesnije su samim time aktivnije, pozitivne emocionalnosti i društvenije (Smrtnik Vitulić i Zupančič, 2010), imaju pozitivno mišljenje o sebi i socijalnim interakcijama prilaze s povjerenjem (Bolwby, 1973), stoga imaju bolju prilagodbu na studij i privrženiji su u vršnjačkim odnosima. Arjanggi i Kusumaningsih (2016) navode u svom istraživanju da su studenti koji pokazuju manju socijalnu anksioznost, imaju bolju prilagodbu na studij. Ispitanici kod kojih je izraženiji neuroticizam su samim tim anksiozni, a imaju česte promjene raspoloženja i osjećaj nesigurnosti. Proživljavaju neugodne situacije (npr. ljutnju, tugu, krivnju ili strah) (Barać, 2011). Upravo zbog toga nije razvijena sigurna privrženost u prijateljskim odnosima već plašljiva privrženost (Bolwby, 1973), u kojoj takve osobe sumnjaju u sebe i druge, izbjegavaju interakcije zbog straha da će ostati povrijeđeni. Uz to, imaju i slabije rezultate prilagodbe na studij. U istraživanju povezanosti anksioznosti i akademske prilagodbe (Arjanggi i Kusumaningsih, 2016), strah od negativne evaluacije kao i percipirani stres

kojeg studenti doživljavaju, a vezan je za studiranje, bili su negativni prediktori akademske prilagodbe. Polazeći od smatranja kako se jednom uspostavljen tip privrženosti u djetinjstvu prema roditeljima nastavlja u gradnji kvalitetnih odnosa u adolescenciji i odrasloj dobi (Kamenov i Jelić, 2003), iako se pojedinci u adolescenciji sve više okreću prijateljima kao izvorima privrženosti, znaju da se uvijek mogu obratiti roditeljima kako bi dobili emocionalnu podršku te da će oni biti dostupni za njih ukoliko ih budu trebali (Jerković, 2005). Prema Mattanahu, Hancocku i Brandu (2004) brojna su istraživanja potvrdila da su upravo studenti koji su privrženi roditeljima u konačnici bolje akademski, socijalno i emocionalno prilagođeni studiju (Holmbeck i Wandrei, 1993; Larose i Boivin, 1998), imaju više socijalnih kontakata, više prijatelja te su manje usamljeni (Blain, Thompson i Wihffen, 1993), iskazuju manje psiholoških poremećaja poput depresije i anksioznosti (Vivona, 2000).

S obzirom na rezultate istraživanja, prva hipoteza je u potpunosti prihvaćena. Pokazalo se da su ekstraverzija, ugodnost, savjesnost i otvorenost ka iskustvu pozitivno povezane s prilagodbom na studij te da je kod sudionika s izraženijim navedenim osobinama ličnosti ujedno i manje izražena anksioznost i izbjegavanje u prijateljskom odnosu. S druge strane, kod sudionika s izraženijim neuroticizmom su i procjene prilagodbe na studij niže, a anksioznost i izbjegavanje u prijateljskom odnosu su viši.

4.2. Povezanost roditeljskog ponašanja s prilagodbom na studij i vrstom privrženosti u prijateljskom odnosu

Kako bi se odgovorilo na drugi problem, na temelju procjena ponašanja svojih očeva i majki, studenti su najprije klaster analizom grupirani u dva klastera pri čemu su u analizu uzeti rezultati onih sudionika/sudionica koji su imali procjene za oba roditelja. Prosječni rezultati svakog od klastera prikazani su u tablici 5, a klasteri se razlikuju u svim ispitivanim dimenzijama roditeljskog ponašanja, osim u dimenziji majčine restriktivne kontrole. Na temelju prosječnih vrijednosti, prvi klaster (K1) je okarakteriziran nešto nižim procjenama podrške i popustljivosti oba roditelja te nešto višim procjenama

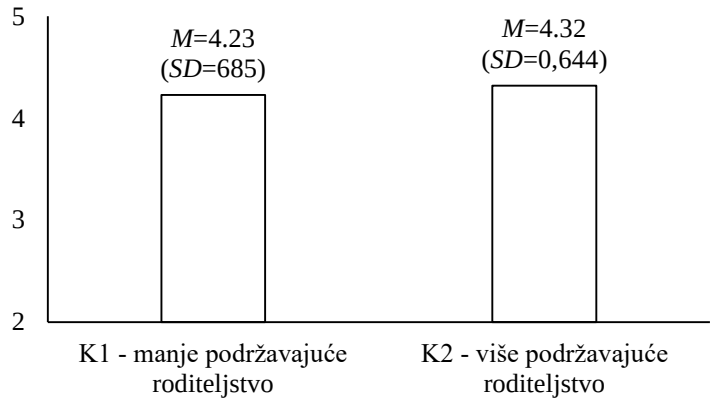
restriktivne kontrole oca, dok je drugi klaster (K2) okarakteriziran nešto višom podrškom i popustljivosti oba roditelja, te nižim procjenama restriktivne kontrole oca.

Tablica 5. Konačni centri klastera

	K1 manje podržavajuće roditeljstvo (*N*=97)	*K2* više podržavajuće roditeljstvo (*N*=145)
Majčino roditeljsko ponašanje		
Roditeljska podrška	3,20	3,45
Restriktivna kontrola	2,10	2,05
Popustljivost	2,18	2,53
Očevo roditeljsko ponašanje		
Roditeljska podrška	2,64	3,03
Restriktivna kontrola	2,11	1,65
Popustljivost	1,68	3,09

Očekivalo se da prosječni rezultati klastera neće biti jednaki. Razlike se pripisuju većoj roditeljskoj podršci majki u oba klastera te manjim procjenama restriktivne kontrole. Vidljivo je da je u klasteru manje podržavajućeg roditeljstva (K1) veća roditeljska podrška majki u odnosu na roditeljsku podršku očeva, te veća popustljivost majki u odnosu na očeve, a podjednaka restriktivna kontrola oba roditelja, dok je u klasteru više podržavajućeg roditeljstva (K2) veća roditeljska podrška kao i restriktivna kontrola majke u odnosu na očeve dimenzije, dok je popustljivost izraženija kod očeva.

Nadalje, uspoređene su prosječne procjene prilagodbe na studij oba klastera, a prosječne vrijednosti prikazane su na slici 1.

Slika 1. Prosječne procjene prilagodbe na studij s obzirom na klaster

Usporedba prosječnih procjena prilagodbe na studij pokazala je da nema statistički značajne razlike u prilagodbi između klastera (t=-1,12; df=240; p>.05), odnosno da studenti, bez obzira na ponašanje roditelja, svoju prilagodbu procjenjuju vrlo dobrom. Uz roditeljsko ponašanje, koje se u ovom slučaju nije pokazalo značajnim faktorom vrlo dobre prilagodbe, važnost se može pripisati i okolinskim faktorima i društvenoj strukturi akademske okoline. Neovisno o obiteljskim odnosima, studenti odmakom od obitelji sazrijevaju i postaju samostalni u svom obrazovanju te biraju socijalne interakcije u kojima se osjećaju poželjnima i bitnima. Podjednake procjene prilagodbe u oba klastera mogu se pripisati i spolu studenata, jer, iako istraživanja ne ukazuju na jednoznačne rezultate, prema nekima se manje poteškoća u akademskoj prilagodbi može očekivati kod djevojaka (Calaguas, 2011). Nadalje, od ukupnog broja sudionika koji su imali procjene oba roditelja, njih 59,9% okarakteriziralo je roditelje više podržavajućima, dok je njih 40,1% okarakteriziralo roditelje manje podržavajućima, ali treba imati na umu i da su prosječne procjene roditeljske podrške u oba klastera pomaknute prema višim vrijednostima, pa i to može biti u podlozi nepostojanja razlike u prilagodbi na studij između ova dva klastera. U konačnici, moguće je da bi se neke razlike pojavile da su sudionici ovog istraživanja bili studenti 1. godine koji su na početku prilagodbe na akademski život. Iako su rezultati pokazali kako studenti neovisno o ponašanju roditelja prilagodbu procjenjuju vrlo dobrom, Grolnick i sur. (1997) tvrde da podržavajući roditelji ulažu više truda pri odgoju, pokazuju interes za svakodnevni život djeteta u različitim segmentima, a samim time osiguravaju i različite poticaje koji su nužni za zdrav razvoj. Istraživanja koja se bave roditeljstvom

ukazuju na važnost roditeljske topline, responsivnosti i prihvaćanja s pozitivnom prilagodbom. Prema Tokić (2008), cijela teorija privrženosti ističe važnost emocionalne topline i responsivnosti na djetetove potrebe za socioemocionalni razvoj. Također, preferira se autoritativni roditeljski stil, kojeg karakterizira visok stupanj roditeljske podrške i topline. Još jedan faktor koji pridonosi izraženijoj akademskoj podršci jest financijska mogućnost, naime, Hill i Taylor (2004), u svom istraživanju navode da obitelji s većim financijskim mogućnostima pokazuju veću podršku u odnosu na obitelji s nižim financijskim mogućnostima. Kao razlog tomu se najčešće navodi povezanost veće podrške s višim stupnjem obrazovanja roditelja, a još jedan od mogućih razloga navele su Lareau i Horvat (1999) u istraživanju u kojem govore kako se roditelji s većim obrazovanjem osjećaju ugodnije u razgovoru sa školskim osobljem jer koriste isti vokabular kao i profesori, odnose se prema profesorima s poštovanjem i ne smatraju ih prijetnjom svom samopoštovanju. Gore navedeno, takvim roditeljima omogućava da imaju više povjerenja u rješavanju problema sa školskim sustavom, ali i da budu uključeni u proces studiranja svoga djeteta.

Prethodno formirani klasteri također su korišteni i kako bi se provjerilo je li roditeljsko ponašanje povezano s privrženosti u prijateljskom odnosu. Nadalje, na temelju prosječnih rezultata na dimenzijama upitnika *Inventar iskustava u bliskim vezama*, je, na način prikazan u tablici 6, utvrđen tip privrženosti sudionica/sudionika (medijan za Anksioznost iznosi 2,45, a za Izbjegavanje iznosi 1,96).

Tablica 6. Kategorije prema tipu privrženosti i broj sudionika u svakoj kategoriji (*N*=237)

		Izbjegavanje	
		Ispod medijana	Iznad medijana
Anksioznost	Ispod medijana	Sigurna privrženost *N*=89	Odbijajuća privrženost *N*=36
	Iznad medijana	Zaokupljena privrženost *N*=54	Plašljiva privrženost *N*=58

Od ukupnog broja sudionika u svim kategorijama, 37,6% je onih koji su imaju sigurnu privrženost najboljem prijatelju/ici, 15,2% ima odbijajuću privrženost, zaokupljena privrženost može se uočiti kod 22,8% sudionika, dok je plašljiva privrženost prisutna kod 24,5% sudionika.

U daljnjoj analizi provjereno je razlikuje li se broj sudionika u pojedinim kategorijama s obzirom na prethodno formirane klastere roditeljskog ponašanja i tip privrženosti. Podaci o broju sudionika u svakoj kategoriji prikazani su u tablici 7.

Tablica 7. Broj sudionika s obzirom na klaster roditeljskog ponašanja i tip privrženosti (u zagradama su navedene teoretske frekvencije)

		Roditeljsko ponašanje		
		Manje podržavajuće	Više podržavajuće	*N*
Tip privrženosti	Sigurna privrženost	26 (36)	63 (53)	89
	Zaokupljena privrženost	20 (22)	34 (32)	54
	Odbijajuća privrženost	18 (15)	18 (21)	36
	Plašljiva privrženost	32 (24)	26 (35)	58
	N	96	141	237
	$\chi^2 = 11.50$ (*df*=3); *p*<.001			

Testiranje razlika χ^2 testom pokazalo je da postoji značajna razlika u distribuciji tipa privrženosti između klastera formiranih na temelju roditeljskog ponašanja (χ^2=11.50; *p*<.001). Uvidom u dobivene i teoretske frekvencije utvrđeno je da je glavna razlika između ova dva klastera u tome što je u klasteru u kojem su sudionici čiji su roditelji procijenjeni više podržavajućima više i onih čiji odnos s prijateljima je sigurno privržen, a manje onih čiji odnos se može okarakterizirati kao plašljiva privrženost, dok je u klasteru u kojem su sudionici čiji su roditelji procijenjeni manje podržavajućima situacija obrnuta - manje je sigurno privrženih prijateljima, a više onih plašljive privrženosti. Također, u klasteru u kojemu su sudionici čiji su roditelji procijenjeni više podržavajućima, dobivene frekvencije pokazuju kako je više sudionika koji su okarakterizirali svoj odnos s prijateljima sigurno privrženim u odnosu na teorijske frekvencije te je manje onih koji su okarakterizirali svoj odnos odbijajućim ili plašljivim. Nadalje, u klasteru u kojemu su sudionici čiji su roditelji procijenjeni manje podržavajućima, u usporedbi s teorijskim

frekvencijama, znatno manje sudionika koji su okarakterizirali svoj odnos sigurno privrženim, dok je više njih okarakteriziralo odnos kao plašljivu privrženost. Rezultati istraživanja su pokazali da je druga hipoteza djelomično prihvaćena. Iako je većina sudionika okarakterizira roditelje više podržavajućima, nema razlike u prilagodbi na studij, neovisno o tome, prilagodbu su procijenili vrlo dobrom. Time se prvi dio hipoteze odbija, a moguće je da se vrlo dobra prilagodba može pripisati općenito visokim procjenama roditeljske topline, načinom na koji je prilagodba u ovom istraživanju ispitana (jedna tvrdnja), ali i pozitivnom utjecaju akademske okoline na studente. Pozitivna i podržavajuća socijalna okolina u akademskoj zajednici također pospješuje prilagodbu na studij. Također, u uzorku ispitanika prevladavaju djevojke, pa je moguće da je i taj faktor u podlozi dobivenih rezultata. Naime, prema Calaguas (2011), može se očekivati da mladići češće imaju poteškoća s različitim aspektima prilagodbe na studij (akademski, socijalni i osobni). U konačnici, sudionici ovog istraživanja nisu bili studenti prve godine, kod kojih bi bilo opravdano očekivati najizraženije efekte raznih okolinskih faktora u procesu prilagodbe na studij, na pa tako i roditeljskog ponašanja koje može biti jedna od odrednica te prilagodbe.

Nadalje, pokazalo se da postoji statistički značajna razlika u distribuciji tipa privrženosti između više i manje podržavajućih roditelja – kod više podržavajućih roditelja ima i više sudionika s razvijenom sigurnom privrženošću, a manje onih koji su razvili plašljivu privrženost, stoga se drugi dio hipoteze prihvaća. Razlog tomu mogu biti naučeni obrasci ponašanja u odnosima s roditeljima koji se prenose na prijateljske odnose (Bryant i Elder Jr., 2002) te se odnos s roditeljima smatra zaštitnim faktorom u kasnijim socijalnim odnosima (Lieberman i sur., 1999). Studenti, ali i adolescenti čiji su roditelji više podržavajući i koji imaju sigurno privržene odnose se osjećaju samopouzdanije te se samim time lakše prilagođavaju i otvaraju novim prijateljstvima, za razliku od onih koji čiji su roditelji manje podržavajući. Roditelji koji su puni potpore omogućuju svojoj djeci da se razviju sigurnu privrženost, koju kasnije prenose i na prijateljske odnose. S druge pak strane djeca, čiji su roditelji distancirani i na koje se ne mogu osloniti, razviju odbijajući ili plašljivu privrženost, te jednako tako to prenose na prijateljske odnose, tj. distanciraju se u odnosima i imaju manjak samopouzdanja (Parade, Leerkes i Blankson, (2010); prema Bretherton i Mundholland, 1999). Parade, Leerkes i Blankson, (2010) u

svom istraživanju navode kako rezultati pokazuju da je većina studenata razvila sigurnu privrženost roditeljima te su izvijestili o boljim i sigurnijim prijateljskim odnosima, dok je onih kod kojih je izražena anksioznost znatno manje, a isti autori navode i da studenti kod kojih je izraženija anksioznost svoje odnose s prijateljima procjenjuju lošijima.

ZAKLJUČAK

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi postoji li povezanost roditeljskog ponašanja i osobina ličnosti s prilagodbom na studij i vršnjačkim odnosima.

Prema prvoj hipotezi očekivalo se da će dimenzije ekstraverzije, ugodnosti, savjesnosti i otvorenosti ka iskustvu biti pozitivno povezane, a neuroticizam negativno povezan s prilagodbom na studij. Također, pretpostavilo se da će sudionici s izraženijom ekstraverzijom i ugodnosti imati niže prosječne procjene anksioznosti i izbjegavanja u prijateljskom odnosu, dok će kod onih s izraženijim neuroticizmom te procjene biti više. Ova hipoteza je u potpunosti prihvaćena, odnosno istraživanje je pokazalo da ekstraverzija, ugodnost, savjesnost i otvorenost ka iskustvu imaju pozitivnu povezanost s prilagodbom na studij, dok je neuroticizam negativno povezan. Isto tako su prosječne procjene anksioznosti i izbjegavanja u prijateljskom odnosu više kod sudionika s izraženijim neuroticizmom, a niže kod onih s izraženijom ekstraverzijom i ugodnosti.

Kako bi se odgovorilo na drugi problem testirana je hipoteza prema kojoj bi se očekivalo da sudionici koji su svoje roditelje procijenili više podržavajućima ujedno i vlastitu prilagodbu na studij procjenjuju boljom, te da će među ispitanicima koji su svoje roditelje procijenili više podržavajućima biti više onih koji svoj odnos s prijateljima mogu okarakterizirati sigurno privrženim. Ova hipoteza je djelomično prihvaćena, jer iako je većina ispitanika okarakterizirala roditelje više podržavajućima, nema razlike u prilagodbi na studij, već su, neovisno o tome, ispitanici procijenili svoju prilagodbu na studij vrlo dobrom. Nadalje, pokazalo se da postoji statistički značajna razlika u distribuciji tipa privrženosti između više i manje podržavajućeg roditeljskog ponašanja. Kod više podržavajućih roditelja ima i više ispitanika koji su svoj odnos s prijateljem/prijateljicom okarakterizirali kao sigurno privržen, dok je kod manje podržavajućih roditelja više onih koji su odnos okarakterizirali kao plašljivu privrženost.

S obzirom na to da je istraživanje provedeno na fakultetu na kojem prevladavaju djevojke, moguće je da bi rezultati bili drugačije distribuirani u uzorku podjednakog broja ženskih i muških ispitanika. Također bi, za veću mogućnost generalizacije rezultata svakako bilo poželjno provesti istraživanje na većem broju sudionika i na heterogenijem dobnom uzorku.

LITERATURA

Amado, S. (2005). *Emotional well-being of first-year university students: Family functioning and attachment styles*. Unpublished Doctoral dissertation, Middle East technical University.

Ammaniti, M., van Ijzendoorn, M. H., Speranza, A. M., Tambelli, R. (2000). Internal Working Models of Attachment During Late Childhood and Early Adolescence: An Exploration of Stability and Change. *Attachment & Human Development, 2*(3), 328–346.

Arendell, T. (1997). *Contemporary parenting: challenges and issues.* Thousand Oaks: Sage Publications.

Arjanggi, R. i Kusumaningsih, L. P. S. (2016). The Correlation between Social Anxiety and Academic Adjustment among Freshman. *Procedia – Social and Behavioral Sciences, 219,* 104–107.

Ashton, M. C. i Lee, K. (2007). Empirical, Theoretical and practical advantages of the HEXACO model of personality structure. *Personality and Social Psychology Review, 11*(2), 150–166.

Barać, J. (2011). Povezanost nekih značajki ličnosti i akademskog uspjeha kod srednjoškolaca i studenata. Mostar: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Mostaru.

Baker, R. W. i Siryk, B. (1984). Measuring adjustment to college. *Journal of Counseling Psychology, 31,* 179–189.

Barber, B. K., Olsen, J. E., Shagle, S. C. (1994). Association between parental psychological and behavioral control and youth internalized and externalized behaviors. *Child Development, 65*(49), 1120–1136.

Bartholomew, K. i Horowitz, M. L. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology, 61,* 226-244.

Baumrind, D. (1970). Socialization and instrumental competence in young children. *Young children, 26*(2), 104–119.

Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development, 55*, 83–96.

Calaguas, G. M. (2011). Sex differences and the relation of age in adjustment difficulties among college freshmen. *Journal of Advances in Developmental Research, 2*(2), 221-226.

Collins, W. A., Russell, G. (1991). Mother-child and father-child relationship in middle childhood and adolescence: A developmental analysis. *Developmental Review, 11*, 99–136.

Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss, Vol. 2: Separation.* New York: Basic Books.

Bryant, C. M. i Elder Jr., G. E. (2002). Parental Behavior and the Quality of Adolescent Friendship: A Social-Contextual Perspective. *Journal of Marriage and Family, 64*, 676–689.

Cakić, L., Živčić-Bećirević, I. (2009). Prihvaćenost dječaka i djevojčica u skupini vršnjaka predškolske dobi. *Napredak, 150*(2), 140–153.

Credé, M. i Niehorster, S. (2012). Adjustment to College as Measured by the Student Adaptation to College Questionnaire: A Quantitative Review of its Structure and Relationships with Correlates and Consequences. *Educational Psychology Review, 24*(1), 133–165.

Epstein, J. L. (1987). Toward a theory of family-school connections: Teacher practices and parent involvement. In K. Hurrelmann, F. X. Kaufmann, i F, Lasel (Ur.), *Social intervention: Potential and constraints* (pp. 121–136). New York: Walter de Gruyter.

Grolnick, W. S., Deci, E. L. i Ryan, R. M. (1997). Internalization within the family: The self-determination theory perspective. In J. E. Grusec i L. Kuczynski (Ur.), *Parenting and children's internalization of values* (pp. 135–161). Washington, DC: APA.

Hazan, C., Shaver, P. R. (1994). Attachment as an Organizational Framework of Research on Close Relationship. *Psychological Inquiry, 5*(1), 1–22.

Hazan, C., Zeifman, D. (1999). Pair bonds as attachment. U Cassidy, J., Shaver, P. R., (ur). *Handbook od attachment: Theory, Research and Clinical Applications.* New York: The Guilford press, 336–354.

Hill, N. E. i Taylor, L. C. (2004). Parental School Involvement and Children's Academic Achievement. Pragmatics and Issues. *Current Directions in Psychological Science, 13*(4), 161–164.

Izzo, C. V., Weissberg, R. P., Kasprow, W. J. i Fendrich, M. (1999). A longitudinal assessment of teacher perceptions of parent involvement in children's education and school performance. *American journal of community psychology, 27*(6), 817–839.

Jevtić, B. (2012). Jačanje socijalnih kompetencija unutar interkulturalnih vršnjačkih grupa. *Pedagogijska istraživanja*, *9*(1–2), 103–115.

Jerković, V. (2005). *Privrženost i psihološka prilagodba studenata.* Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.

John, O. P., Nauman, L. P., i Soto, C. J. (2008). Paradigm shift to the integrative big five trait taxonomy. *Handbook of personality: Theory and research, 3*(2), 114-158.

John, O. P., Robins, R. W. i Pervin, L. A. (2008). *Handbook of Personality: Theory and Research*. New York: The Guilford Press.

Laible, D. J., Carlo, G, I Raffaelli, M. (2000). The Differential Relations of Parent and Peer Attachment to Adolescent Adjustment. *Journal of Youth and Adolescence, 29*, 45–59.

Kamenov, Ž., Jelić, M. (2003). Validacija instrumenta za mjerenje privrženosti u različitim vrstama bliskih odnosa: Modifikacija Brennanova Inventara iskustava u bliskim vezama. *Suvremena psihologija, 6,* 73–91.

Keresteš, G. (2002). *Dječje agresivno i prosocijalno ponašanje u kontekstu rata.* Jastrebarsko: Naklada Slap.

Keresteš, G., Brković, I., Kuterovac Jagodić, G. i Greblo, Z. (2012). Razvoj i validacija Upitnika roditeljskog ponašanja. *Suvremena psihologija*, *15*, 23-42.

Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu: roditelji, vršnjaci, učitelji: kontekst razvoja djeteta*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Kneipp, L. B., Kelly, K. E. I Cyphers, B. (2009). Feeling at Peace with College: Religiosity, Spiritual Well-Being and College Adjustment. *Individual Differences Research, 7*(3), 188-196.

Lacković – Grgin, K. (2006). *Psihologija adolescencije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Lareau, A. i Horvat, E. M. (1999). Moments of Social Inclusion and Exclusion Race, Class and Cultural Capital in Family-School Relationships. *Sociology of Education, 72*(1), 37–53.

Larsen, R.J. I Buss, D.M. (2008). *Psihologija ličnosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Lebedina Manzoni, M. (2007). *Psihološke osnove poremećaja u ponašanju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Lieberman, M., Doyle, A., Markiewicz, D. (1999). Developmental Patterns in Security of Attachment to Mother and Father in Late Childhood and Adolescence: Associations with Peer Relations. *Child Development,* 70 (1), 202–213.

Maccoby, E. E., Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of family: Parent – child interaction. In P. Mussen (Series ed.) & E. M. Hrtherington (Ur.), Handbook of Child psychology (4th ed): Vol. 4. Socialization, personality and social development (pp. 1 – 101). New York: Wiley.

Macuka, I. (2008). Uloga dječje percepcije roditeljskog ponašanja u objašnjenju internaliziranih i eksternaliziranih problema. *Društvena istraživanja 17*(6), 1179–1202.

Mattanah, J. F., Hancock, G. R. i Brand, B., L. (2004). Parental attachment, separation-individuation, and college student adjustment: a structural equation analysis of mediational affects. *Journal od Counseling Psychology, 51,* 213–225.

Nickerson, A. B. i Nagle, R. J. (2004). The Influence of Parent and Peer Attachments on Life Satisfaction in the Middle Childhood and Early Adolescence. *Social Indicators Research,* 66, 35–60.

Parade, S. H., Leerkes, E. M., i Blankson, A. N. (2010). Attachment to Parents, Social Anxiety, and Close Relationships of Female Students over the Transition to College. *Journal of Youth and Adolescence, 39(2),* 127–137.

Petz, B. (2005). *Psihologijski rječnik*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Robbins, S. B., Lauver, K., Le, H., Davis, D., Langley, R. i Carlstorm, A. (2004). Dp Psychosocial and Study Skill Factors Predict College Outcomes? A Meta-Analysis. *Psychological Bulletin, 130*(2), 261–288.

Smrtnik Vitulić, H. i Zupančič, M. (2010). Robust and mid-level personality traits as predictors of adolescents' academic achievement in secondary school. *Suvremena psihologija, 13*(2), 203–219.

Sočo, M., Keresteš, G. (2011). Roditeljsko ponašanje zaposlenih roditelja: povezanost s objektivnim obilježjima posla i subjektivnim doživljajem odnosa obiteljske i radne uloge. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, *20*(3), 647–669.

Tokić, A. (2008). Suvremene spoznaje u istraživanju povezanosti roditeljstva i adolescentske prilagodbe. *Društvena istraživanja, 6,* 1133–1155.

Vander – Zanden, J. W. (1993). *Human development (5th ed.)*. New York: McGraw – Hill.

Vasta, R., Haith, M. H., Miller, S. A. (1998). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Vizler, J. (2004). *Povezanost percepcije roditeljskog ponašanja I sramežljivosti i asertivnosti školske djece*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.

Vrhovski, I., Fratrić Kunac, S. i Ražić, M. (2012). Akademska i socijalna prilagodba na studij na primjeru studenata privatnog visokog učilišta. *Praktični menadžment, 3*(4), 34–40.

Vukelić, M. (2006). Relations between psychological separation and adaptation of adolescents. *Psihologija, 39*(3), 277–295.

Wintre, M. G. I Yaffe, M. (2000). First-year students' adjustment to university life as a function of relationship with parents. *Journal of Adolescent Research, 15*, 9–37.

Živčić-Bećirević, I., Smojver-Ažić, S., Kukić, M. i Jasprica, S. (2007). Akademska, socijalna i emocionalna prilagodba na studij s obzirom na spol, godinu studija i promjenu mjesta boravka. *Psihologijske teme 16*(1), 121–140.

Izjava o samostalnoj izradi diplomskog rada

IZJAVA

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad izradila samostalno, služeći se vlastitim znanjem stečenim na Učiteljskom fakultetu i navedenom literaturom. Izrada diplomskog rada ne bi bila moguća bez pomoći i stručnog vodstva mentorice izv. prof. dr. sc. Tee Pavin Ivanec kojoj se srdačno zahvaljujem na pomoći.

Antonia Babojelić

_____